

Mrázek, Roman

Emocionalita slovanské věty

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1985, vol. 34, iss. A33, pp. [51]-56

ISSN 0068-2705

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101336>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ROMAN MRÁZEK

EMOCIONALITA SLOVANSKÉ VĚTY

1. Mluvené hovorové projevy bývají emocionálně laděny dosti často. Emocionální (citový) postoj mluvčího k sdělovanému obsahu se na povrchovém reliéfu jeho komunikátu odráží v závislosti na dialektice mezi výrazovými prostředky nabízenými samotným jazykovým systémem na straně jedné a vnitřním založením mluvčího na straně druhé. Je to tedy do jisté míry záležitost psycholingvistická. Nutno však se vším důrazem podtrhnout, že nadsingularizační, v daném jazykovém společenství uzuální signály emocionality patří do systému jazyka (*langue*) a nikoli jen do *parole*. Jejich systémová zakotvenost je dokonce mnohem pevnější než zakotvenost řady prostředků vlastních pouze psaným projevům jiných stylů, neboť sama řečová realizace emocionálně příznakových mluvených komunikátů je podstatně frekventovanější. (Nepřekvapuje proto, že se právě zde drží některé výrazové archaismy sahající svým původem do pradávne minulosti, sr. užití deiktické interjekce *to* ve zvolacích větách typu čes. *Tol liška!*) V designaci emocionality jsou fakultativně angažovány všechny roviny jazykového systému: větný prozodém a jeho segmentace (spolu s akcentuační sylabickou parcelací), využívání speciálních prostředků lexikálních, slovtvorných, morfologických a ryze syntaktických. V předkládaném příspěvku nám půjde o zkratkový srovnávací pohled na to, jaké exklamativní konstrukce slouží v současných slovanských jazycích k vyjadřování výraznějšího emocionálního postoje pramenícího z mimořádnosti referenčního jevu.

2. Komparatistika na tomto poli pokročila dosud málo. Soudobý syntaktologický trend všeobecně stále favorizuje intelektualizované, „vypreparované“ komunikáty a téměř sisyfovsky se snaží obsáhnout neobsáhnutelné množství kombinatorních konfigurací, vyplývajících ze slovesného predikátu — většinou polysémního — a realizace jeho valence v závislosti na lexikálním obsazení participantů. A přitom syntaktická „emocilogie“ skýtá bohatství zajímavých, z nemalé části v teorii ladem ležících typů a mikrotypů, a to jak v rámci každého jednotlivého jazyka, tak tím více i v dimenzi mezoslovanské. Jsou tyto mikrotypy ovšem maximálně podmíněny kontextem, lexikální náplní, příslušným citovým zabarvením (překvapení, nadšení, nevole, zklamání, ironie ...) i jinými promluvovými faktory. V českém, konkrétně pak v brněnském prostředí věnovali pozornost citovým

větám někteří badatelé — vzpomeňme na průkopnické výsledky Trávníčkovy (1930, 1951), navazující na myšlenky J. Zubatého, poté i výzkumy Greplovy (1967), pracoval na této liše záslužným způsobem v porovnávacím rusko-českém plánu J. Brym (1956), a také autora těchto řádků emocionální syntax již odedávna upoutává. Je zde totiž relativně nejmíce subtilních diferencí mezi jazyky. Škoda, že nepokračují naše mezinárodní brněnská syntaktická symposia,¹ autorova snaha věnovat nejbližší z nich speciálně otázkám citových ilokučních aktů zůstala bohužel „glasom vopijuščago v pustyne“, podobně jako zůstalo v podstatě oslyšeno přání sovětského badatele Rojzenzona (1968), aby byla více pěstována emocionální syntax.

3. V termínech a konceptu derivační syntaxe (Mrázek, 1974) všeobecně platí následující teze: veškeré emocionální komunikáty představují útvary nikoli jádrové, nýbrž odvozené, derivované. Indikátor emocionality se navrstuje jakožto poslední fakultativní krok v posloupnosti ostatních, rovněž fakultativních derivačních kroků, zapojovaných do jádrových struktur. Ovšem bývá tento poslední krok namnoze velmi důsažný: mění nebo alespoň modifikuje některé významy syntaktické (zvláště v polaritě afirmace — negace), morfologické (např. v kategorii slovesného modu a času), lexikální i pragmatické. Signifikativní sémantiku každé citové věty lze souběžně stylizovat necitově, a to zpravidla perifrází. Sledování tohoto syntaktického paralelismu v každém jednotlivém slovanském jazyce přinášelo by nemalý prospěch jak pro poznání onoho jazyka, tak i pro cíle srovnávací. Ve funkčně-sémantickém poli citového vzrušení mluvčího, které plyne z mimořádnosti děje, vlastnosti, stavu apod. a manifestuje se specifickou exklamativní konstrukcí, zjišťujeme v podstatě takovýto stav věcí: hloubková explicitnost se díky emocionalitě a kontextu měnívá v povrchovou implicitnost. Jinými slovy řečeno: silné citové zaujetí jako by činilo redundantním použití výslovných lexikálních prostředků; sr. čes. *Ta je!* může znamenat např. „tahle zmrzlina je báječná“; *Těch ořečů!* = „bylo, je zde spousta ořečů“. Zhusta proto bývají zvolací věty toho druhu vnějškově neslovesné. Sféra emocionality skýtá ještě další teoretické interpretační otázky spjaté s obecnou sémantikou příslušných komunikátů, avšak o nich se šířit nebudeme; na některé jsme upozornili již v dřívějším příspěvku (Mrázek, 1980).

4. Slovanské jazyky vykazují nestejnou distribuci syntaktických a lexikálně-syntaktických výrazových prostředků k formování našich citových zvolacích vět. Do jejich inventáře náleží — kromě prostředků prozodických, popříp. i slovosledných — zejména: pronominální interrogativa a demonstrativa, dále partikule a interjekce. Může nastávat vzájemná kombinace pronomina, partikule a interjekce; např. čes. *Ten je ale mazaný!*; rus. *Nu i pogoda že segodnja!*; srch. *Uh, što je to dobra supa!*; bulh. *Ej če vreme!* Dále je všeobecně charakteristické, že v podstatě jedno a totéž emocionální

¹ Na posledním, IV. mezinárodním brněnském sympoziu, věnovaném aktualizačním (pragmatickým) složkám výpovědi v slovanských jazycích, byl pouze zlomek všech referátů a vystoupení věnován emocionálním postojům mluvčího. Příspěvky k tomuto tématu přednesli: R. Mrázek, R. Zimek, E. Buráňová-Benešová, P. Ondrus, R. Nicolova, M. Zatovkaňuk, D. Staniševa—E. Dogramadžieva, I. Vaseva-Kadžankova, V. Straková. In: *OtSlovSynt IV/2*, Brno 1980, s. 93—140

stanovisko může být vysloveno dvěma, třemi i vícero stylizacemi, pouze s nepatrnými signifikativními rozdíly. Např. odmítavý až ironizující postoj k výlučnosti nějakého jevu lze vyjádřit v ruštině takto: *Nu (i) bal!*; *Už i fil'm!*; *Och i chozjajka!*; *Tože (mne) geroj!*; *Vot tak vesna!*; *Vot tebe i prazdnik!*² Jiné doklady na souběžnou stylizaci identických postojů a obsahů: ukr. *Jake ščasťa!* || *Ščo za ščasťa!* || *Take ščasťa!*; b.-rus. *Jak tut choladna!* || *Da čaho ž tut choladna!*; pol. *Ależ optymista z ciebie!* || *Cóz za optymista z ciebie!*; h.-luž. *Tajke (le) wjedro!* || *To je či jedne wjedro!*; sln. *Ali dežuje!* || *To ti dežuje!*; mak. *More (što e) studeno ovde!* || *Kolku je studeno ovde!* || *Ama studeno ovde!*; bulh. *Ama če vali!* || *Ej če vali!* || *Ach kak vali!* || *Ama če dážd!* Konečně zasluhuje pozornosti, že silné emocionální vzrušení v diachronii zřejmě vedlo a dosud vede k elipse jedné části souvětneho celku, takže se druhá část emancipovala a postupně fixovala jako zcela autonomní zvolací typ citový. Tímto způsobem možno patrně vytvořit např. genuzi hojných vět s původním interrogativem, totiž v kontextech tohoto druhu: čes. *Obdivuji se tomu (jsem nadšen tím, je úžasné ...), jak je statečný* → *Jak je statečný!* Emancipací ze souvětneho celku se dále ustálily i čes. mikrotypy jako: *Že je to nádherné!*; *Když ono je to těžké!*; *Copak Ivan!* — s analogiemi v ostatních jazycích.

5. Nyní se poněkud podrobněji zastavíme u shora zmíněných designátorů citovosti, se zřetelem k jejich konstitutivní úloze v komunikátu. Interrogativní pronominální výrazy sledujeme po celém slovanském areálu v hojně míře, stejně jako v dalších světových jazycích. Relativně největšího zastoupení doznaly ve východní a jižní větvi. Dokumentace: rus. *Kakaja krasota!*; *Kak ja ispugalas'!*; *Skol'ko zdes' orechov!*; ukr. *Jaka to blahodat došč!*; *Jakyj (že) ty optymist!*; *A jak vin ljubyv knyhy!*; b.-rus. *Jakoje charastvo!*; *Jak zmjanišja jěn za hety karotki čas!*; *Jaki vy lehkadumny!*; pol. *Jak tu pięknie!*; *Jaki pan jest lekkomyślny!*; *lęz tu orzechów!*; h.-luž. *Kajka krasnosć!*; *Kak jej to wšitko přisteji!*; d.-luž. *Kak rědnje jo w lesu!*; *Kaki wjeliki božy dar jo spěwanje!*; slc. *Aká krásal!*; *Aký si len neporiadny!*; čes. *Jaké je tu pohodlí!*; *Kolik času jsme do toho vložili!*; sln. *Kakšna lepota!*; *Kako hladno je tu!*; *Kako ožgan je od soncal!*; *Koliko orehov!*; srch. *Kakva lepota!*; *Kako je prijatno ovde kod vas!*; mak. *Kakva ubavinal!*; *Kako beše samo izgovorena ova replika!*; *Kolku ste lekomislen!*; bulh. *Kakvo obajanie za očite, kakva uslada za dušata!* (Vazov); *Kakāv optimist si (ti)!*; (Ach), *kolko se uplašich!*

Spadá sem i slovosledně inverzní rus. mikrotyp s emfaticky akcentovaným interrogativem: *A sobaka kāk zaryč!*; odpovídá mu ukr. *A pes jāk zaharčyt'!*, b.-rus. *A sabaka jāk zaryčyc'!*³

5.1. Zajímavé je v této souvislosti fungování tázacího zájmena typu čes. co, nejcharakterističtější pro srbocharvátštinu: *Što je taj pocrneol!*; *Što ste vi lakomislen!*; *Što je ovde toplo!*; *Šta tu ima oraha!*; *Što lije kiša!* Vyskytuje se ovšem i jinde (doklady ze sln. a bulh. však chybí), též ve sprežce typu rus. *čto za = „kahoj“*. Např. rus. *Čto za prelest'!*; *Do čego zdes' dušno!*; *Už na čto ja jeho ljubila!*; ukr. *Ščo za krasa!*; *Ščo tut narodu!*; b.-rus. *Da čaho ž pryhoža!* (v obou jazycích řídkěji než v rušt.); pol. *Co za szczęście!*; *Co za wspaniała*

² Na tuto synonymii v oblasti emocionálních komunikátů hovorové ruštiny upozornila Zolotova (1973, s. 223).

³ Podrobněji k tomu viz Bondarko (1969).

supal; h.-luž. *Što sy ty do optimista!*; slc. *Čo som sa s ním nasedával!*; *Čo komárovi!*; čes. *Co jsem se za tebou nachodil!*; *Co je taďy labutí!*; mak. *Lele što (e) ubavol!*; *Što se ispekoli!*

6. Demonstrativa stojí co do frekvence všeobecně až na druhé příčce, ale použití slov typu čes. *takový, tak, tolik* bývá většinou všude možné. Diachronicky tu zřejmě došlo k přehodnocování od prvotní funkce bezprostředně deiktické, doprovázené gestikulací, k funkci prostě emocionální. Několik dokladů na užití naznačených ukazovacích slov: rus. *Takoj negodjaj!*; *Sto'ko lišnich slov!*; ukr. *Take ščasťaj!*; *Tut tak harjače!* || *Tut taka speka!*; b.-rus. *Takoje ščasce!*; pol. *Tak tu goraco!*; h.-luž. *Tajke zbožo!*; slc. *Takáto lahostajnosť!*; čes. *Takový náfukal!*; sln. *Tu je tako vroče!*; srch. *Takva sreča!*; mak. *Tuka e tolku žeško!*; bulh. *Tuk e tolkova toplol!*

6.1. Emocionální zaujetí z intenzity děje dochází výrazu ve spojení *tak i*, sr. rus. *Vse tak i achnulil!*; ukr. *Došč tak i ljel!*; b.-rus. *Doždž tak i l'jel* V češt. tomu může odpovídat užití partikule *jen*, sr. *Jen to zadanělo!*; *Nadávky jen přěly!*; v slc. *Len sa všetko triasol!*

6.2. Jiná situace nastává u kongruentního substantivizovaného zájmena typu čes. *ten, ta, to*. Vzniklo, obdobně jako ostatní rodová demonstrativa, z původní deiktické interjekce; tak např. *Tol, je silný* → *Ten je silný!* Primát zde nesporně přísluší češtině, patrně i v důsledku spolupůsobení izofunkčního německého *der, die, das* (sr. *Der ist (aber) stark!*). Např. čes. *Ta má nohy!*; *Ten to zahrál!*; *Ti se opálili!* Sémanticky zde můžeme mít hodnocení meliorativní i pejorativně ironické, odráží se to na prozodické stránce sdělení. V ostatních západoslovanských jazycích má již naše kongruentní substantivizované demonstrativum v textu četnost citelně nižší; sr. slc. *Tá mala úspeh!*; *Ten to teda zohral!*; h.-luž. *Tón pak je brunyj!*; pol. *Ten się (dopiero) opalił!* Na ostatním slovan. území pak již v citové funkci ve zvolacích větách zastoupeno není.

7. Nejzajímavější ze všech explicitních designátorů je využívání partikulí, různé provenience. Starobylé deiktické *to* žije až dosud v téže zvukové podobě hlavně v češtině, méně v slovenštině a lužičtině, na jihu rovněž kupodivu ve slovinštině (tento jazyk vykazuje několik pozoruhodných syntaktických izoglos s češtinou) a ojediněle se vyskytne v srbocharvátštině. Příklady: čes. *To prošl!*; *To jsme se nasmálil!*; slc. *To je búrka!*; *To bol mráz!*; h.-luž. *To pak so deščuje!*; *To pak je či mróz!* (v kombinaci s partikulí *pak*); sln. *To vam je fant!*; *To se bo čudila!*; *To je hladno!*; srch. *To je delija!* Naše slovice má ovšem své pokračování ve velmi frekventovaném rus. *vot (to → oto → voto → vot)* a v podstatně řídkěji emocionálně fungujícím ukr. a pol. *oto*. Např. *Vot molodec!*; *Vot udivitsja!*; *Vot budet radost!*; ukr. *Oto vona zdyyvujeť sja!*; pol. *Oto poezja!* Dávné upozorňovací citoslovce *se!* má své kontinuum v nynějším ukr. *os'*, *oce* a v b.-rus. *vos'*, vesměs s nemalou četností v textu; sr. ukr. *Oce kozak!*; *Oce tak medl!*; *Os' tak zemljak!*; b.-rus. *Vos' malajčyna!*; *Vos' dyk medl!*; *Vos' jana zdzivica!*

7.1. V této souvislosti možno zmínit mikrotyp čes. *To(hle) je (aspoň výborně) pivo!*, rus. *Vot eto pivo!*, ukr. *Oce tak pyvo!*, b.-rus. *Vos' heta piva!*, pol. *To jest piwo!*, h.-luž. *To je či (jedne) piwo!*, slc. *Také pivo už hej!*, sln. *To (ti) je pivo!*, srch. *E, vidiš, to je pivo!*, mak. *Ova e pivo* || *Ova se veli pivo!*, bulh. *Ėto tova e bira!* || *Tova se kazva bira!* Na slovanském východě zde na-

chážíme i reduplikaci substantiva: rus. *Vot eto sup tak sup!*, ukr. *Oce juška jak juška!*, b.-rus. *Vos' heta sup dyk sup!*⁴

7.2. Velmi poutavé by bylo minuciózní vysledování funkční kapacity partikule (jindy fungující jako adverbativní spojka) *ale, ali, ama*. V severní slovanštině ji zná jakožto ukazatel exklamativní emocionality především polština; sr. *Ale(ž) optymista z ciebie!*; *Ale(ž) się przestraszył!*; *Ale(ž) dziś gorący!*; *Ale(ž) pada!*; *Ale się opali!* Dále je to slovenština, lišíc se tím od češtiny; sr. slc. *Ale je šikovný!*; *Ale ste ho nahnevalil!*; *Ale prši!*; *Ej, ale som sa zlakal!* V češt. a luž. figuruje tato partikule jen jako akcesorický element v kombinaci s jiným, dominujícím signálem; např. čes. *To je ale výtečník!*; *Ti se ale nasmáli!*; h.-luž. *Tajke le wjedro!* V jižní slovanštině se jenom občas vyskytne v slovinštině a srbocharvátštině *ali* (sln. *Ali dežujel*, srch. *Ali su svi zinuli od čudal!*), zato však velmi hojně užívá partikule *ama* makedonština, a jí se blíží bulharština svou spřežkou *ama če*; sr. mak. *Ama vrnel!*; *Ama ubavol!*; *Ama junak!*; *Ama studeno ovdel!*; bulh. *Ama če e gorešto dnes!*; *Ama če valil!*; *Ama če stud!*

7.3. Z jiných partikul zaslouhují pozornosti ještě alespoň zejména: východoslovan. spřežka *nu i*, slc. *či*, zmíněné bulh. *če* (v kombinaci s dalším slovcem), mak. *more* (s jistou obdobou v bulh. *mare/mari* a v novořečtině *marí*). Příklady: rus. *Nu i pogodal!*; *Nu i narodul!*; *Nu i cholodnaja že (voda)!*; ukr. *Nu j moroz!*; *Nu j harjače ž s'ohodni!*; b.-rus. *Nu i narodul!*; *Nu i dzivak ža ty!*; *Nu i charakter ža ũ cjabel!*; slc. *Jaj, či je zimisko!*; *Či som rád, že si živý a zdravý!*; bulh. *Ej če se uplašich!*; *U-u-u če narod!*; *Ej če valil!*; mak. *More žeško deneska!*; *More što vremel!*; *More što go saka toj čajot!*

8. Využívání interjekcí a různých interjekcionalizovaných výrazů je pro exklamativní věty našeho druhu velmi příznačné.⁵ Pouze z malé části ovšem signalizují emocionální ladění věty samy o sobě, z daleko větší části vystupují v kombinaci s jinými strukturálními komponenty citového komunikátu, sr. čes. *Jejda, to je zima!*; *Ach, ten to zahrál!*; slc. *La, aký vetrisko sa strhol!*; bulh. *Ach kolko se uplašich!*; srch. *Uh, što je med!*; rus. *Aj da molodec staršina!*; *Ech, i cholodišče že zdes!*; b.-rus. *Och i balbatun!* Nositelé některých jazyků tíhnou všeobecně ke kladení interjekcí vcelku více, stylizující své projevy citově rozmáčklemi (např. východní Slované), jiní zase jsou po této stránce jakoby střídmější, leč to již přesahuje do sociolingvistiky.

9. A jsou konečně ještě leckteré další lexikálně-syntaktické prostředky, které dotvářejí bohatý arzenál typů a mikrotypů slovanských emocionálních vět exklamativních: reduplikace (např. b.-rus. *Vos' vyspašsja dyk vyspašsja!*), tautologická intenzifikace (např. rus. *A dožd' livnja l'jet!*, *Molodec molodcom!*), citový dativ (např. h.-luž. *To pak je či mróz!*) a některé jiné. V našem krátkém příspěvku není už možné se o nich podrobněji zmínovat. Závěrem bychom chtěli připomenout, že syntacticum ve vztahu k emocio-

⁴ Negativní citový postoj (syntaktické antonymum k smyslu „tohle je aspoň výborné pivo!“) se již formálně manifestuje jinými konstrukcemi; sr. alespoň ilustraci z východní slovanštiny: rus. *Vot vojn ješčel!*; *Tože mne specialisl!*; ukr. *Tež meni pokupec' znajšovsja!*; *Ščo ž vin za heroj!*; b.-rus. *Vos' dyk lyžnik!*; *Jaki ũžo tam heroj!* Zajímavou mikrokonstrukcí tu disponuje slovenština: *Je mi to za leto!*; *Bože mój, bola vám to za cestal!*; *Máte to za šefal!*

⁵ Průkopnickým způsobem zdůvodnila konstitutivní roli interjekcí na ruském materiálu svého času Švedova (1957).

nalitě reprezentuje i do budoucna vděčné a hlavně velmi potřebné badatelské pole. Největší pragmatický dosah má pro překladatelství na úseku krásné literatury, ale také pro schopnost nenuceného dialogu v cizím jazyce i pro vnímavé sledování slovanského textu vůbec.

LITERATURA

- BONDARKO, A. V.: Oborot tipa *kak prygnel* v ruskom jazyke (V сопоставлении с некоторыми другими славянскими языками). UZMGPI, 341, 1969, s. 27—31.
- BRYM, J.: K mluvnickému vyjádření kvantity a kvality v citových větách. Ruský jazyk, 6, 1956, s. 423—432.
- BURJAKOV, M. A.: K voprosu ob emocijach i sredstvach ich jazykovogo vyraženiya. VJa, 28, 1979, 3, s. 47—59.
- GREPL, M.: Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi. Brno 1967.
- MRÁZEK, R.: Emocionálnost sdělení. In: Rusko-české studie. Praha 1960, s. 161—172.
- MRÁZEK, R.: Emocional'nost' predloženiya i perspektivy jeje sravnitel'nogo issledovaniya. In: OtSlovSynt IV/2. Brno 1980, s. 93—98. (Zde uvedena i další literatura předmětu.)
- MRÁZEK, R.: Sintaksičeskaja derivacija. Slavica Slovaca, 9, 1974, s. 287—293.
- MISTRÍK, J.: O gramatických prostriedkoch expresivnosti. Slovenská reč, 27, 1962, s. 144—158.
- ROJZENZON, L. I.: Vlijanije morfoložičeskich i semantičeskich faktorov na formirovanije i stabilizaciju sintaksičeskich struktur. In: OtSlovSynt II. Brno 1968, s. 253 až 261.
- ŠVEDOVA, N. Ju.: Meždometija kak grammatičeski značimyj element predloženiya v rusknoj razgovornoj reči. VJa, 6, 1957, 1, s. 85—95.
- ŠVEDOVA, N. Ju.: Očerki po sintaksisu rusknoj razgovornoj reči. Moskva 1960.
- TRÁVNÍČEK, F.: Mluvnice spisovné češtiny II. Praha 1951.
- TRÁVNÍČEK, F.: Neslovesné věty v češtině I. Věty interjekční. Brno 1930.
- VASIL'JEV, L. M.: K voprosu ob ekspresivnosti i ekspresivnyh sredstvach (na materiale slavjanskich jazykov). Uč. zap. Baškir. un-ta, vyp, 9, ser. filol. nauk, No 3, 1962, s. 107—118.
- VESELÁ, M.: Slovenské ekvivalenty ruských expresívnych viet s časticou *voť*. Slavica Slovaca, 14, 1979, s. 241—255.
- ZOLOTOVA, G. A.: Očerok funkcional'nogo sintaksisa ruskogo jazyka. Moskva 1973.

ЭМОЦИОНАЛЬНОСТЬ СЛАВЯНСКОГО ПРЕДЛОЖЕНИЯ

Статья рассматривает такие восклицательные предложения современных славянских языков, в которых эмоциональная целеустановка проистекает из чрезвычайности некоторого референтного явления. Она направлена на обобщающее сравнение конкретных синтаксических конструкций. В их построении играют конститутивную роль, между прочим, вопросительные и указательные местоименные слова, частицы и междометия.

Сначала даются некоторые наблюдения теоретического порядка (1.—4.). Затем следует сжатый обзор эмоциональных построений, содержащих вопросительное местоимение (5., с особой заметкой о функции слова *что*, получившего наибольшее распространение в сербохорватском), указательное местоимение (6., интересен приоритет чешского яз. в употреблении субстантивированного *ten, ta, to*), частицу (7., *to, вот, оце, ось, ось, ale* — типично прежде всего для польского —, *ali, ama* — последняя представлена гл. обр. в македонском —, *ну и, či, че, море, маре/мари*) или междометие (8.). В заключение указывается на частую комбинацию упомянутых десигнаторов и вообще на комплексное участие средств отдельных ярусов языковой системы.